

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СІМКИ КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА УЧІШВСЬКОЇ МОЛОДІ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ОХОРОНИ
ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ПРИКАРПАТТЯ

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції

«Історико-культурна спадщина Прикарпаття»

(на пошану Петра Арсенича з нагоди його 80-річчя
та 55-річчя історико-краєзнавчої діяльності)

(м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2014 року)

«Лілея-НВ»
м. Івано-Франківськ
2014 р.

ББК 63.3(4УКР)
072
УДК 94(477.83/.86)

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ПРИКАРПАТТЯ. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Історико-культурна спадщина Прикарпаття (на пошану Петра Арсенича з нагоди його 80-річчя та 55-річчя історико-краєзнавчої діяльності)» (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2014 р.) / Науковий редактор А. Королько. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. – 204 с.*

Редакційна колегія

М. Ю. Косило (голова)
А. З. Королько, І. Я. Райківський
В. М. Тимків, Ю. М. Угорчак, Я. Є. Штиркало

У збірнику статей та повідомлень Всеукраїнської наукової конференції «Історико-культурна спадщина Прикарпаття» (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2014 року), організованої з нагоди 80-річчя та 55-річчя історико-краєзнавчої діяльності відомого краєзнавця Івано-Франківщини Петра Івановича Арсенича, друкуються результати наукових та історико-краєзнавчих досліджень з історії Прикарпаття і Галичини, пам'яткознавства, музейної справи та культури краю. Розглянуто творчий доробок, наукову і громадську діяльність Петра Арсенича.

Для науковців, викладачів і студентів, широкого читачького загалу, який цікавиться проблемами церковно-релігійного життя, національного відродження України й Галичини.

© Івано-Франківські ОО НСКУ, ОДЦТКУМ (М.Косило), 2014

НАУКОВА І ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА АРСЕНИЧА

УДК 39 : (477.86)

Михайло ПАНЬКІВ

ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИКАРПАТТЯ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ПЕТРА АРСЕНИЧА

Стаття розкриває внесок Петра Арсенича у висвітлення ролі етнографів другої половини ХІХ – 40-х рр. ХХ ст. у розвитку української етнологічної науки. Окремою темою у його дослідженнях розкрито значущість священничих родин у культурі і побуті населення краю та участь їх у громадсько-політичній діяльності.

Ключові слова: етнографія, інтелігенція, священники, вчителі, родини, збереження національної культури.

Повністю розкрити тему про значущість і внесок Петра Арсенича з досліджуваної проблеми ми не зможемо, не схарактеризувавши хоча б стисло стан етнологічної науки в Україні у 80-х рр. ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. Зокрема, 1880-ті рр. – 1914 р. – це час бурхливого розвитку української етнологічної науки. Ще в 1870-х рр. у Наддніпрянській Україні друкувалися фольклорні та етнографічні матеріали Павла Чубинського, Івана Рубчака, Михайла Драгоманова. Високого рівня сягнула етнологічна наука в країнах Західної і Центральної Європи (Франція, Англія, Німеччина, Австрія, Румунія, Чехія та ін.). Це спонукало до того, що пошвавлено досліджували культуру і побут населення Галичини українські, польські і чеські вчені. На 1870-ті рр. припадають перші кроки діяльності Івана Франка як етнографа. Наступний виток розвитку етнологічної думки Галичини спричинили українські вчені Володимир Гнатюк, Федір Вовк, Володимир Охримович, Володимир Шухевич та інші, які працювали в Науковому товаристві імені Т. Шевченка. Важливу роль у розвитку української етнології відіграли журнали «Народ», «Житте і слово», «Етнологічний збірник», «Матеріали до української етнології».

козаків у цих подіях. Меморіальну дошку відновлено 1983 р. Найновіший пам'ятник українським козакам відкрито у Відні на відзнаку 320-річчя звільнення міста від турецької облоги. Бронзову скульптурну композицію козака-запорожця з люлькою та шаблею символічно встановлено поблизу міської ратуші в Тюркеншанцпарку (Турецький парк), де грізного 1683 р. проходила основна лінія оборони міста. Пам'ятник споруджено 2003 р. за ініціативи Надзвичайного і Повноважного Посла України в Австрії, відомого нині дипломата В. Огризка. З відповідальним замовленням успішно впоралися скульптори Володимир та Олексій Чепелики, які відлили у бронзі в Києві постать звитяжного козака, якого перевезли до Відня. Представники міської влади столиці Австрії висловили щиру подяку Посольству України в Австрії й авторам пам'ятника за увічнення подвигу наших співвітчизників, які врятували від ворогів Відень.

Отже, в складних умовах економічного розвитку незалежної України демократичні і патріотичні сили в державі в рамках національного відродження продовжують літопис увічнення пам'яті українського козацтва та його сподвижників на західноукраїнських землях, бо тієї слави ми повік не забудемо!

Джерела та література

1. Гаврилів Б. Проблеми увічнення пам'яті українського козацтва / Богдан Гаврилів // Гаврилів Б. Історія Прикарпаття у краєзнавчих дослідженнях. Вибрані статті. — Івано-Франківськ, 2013. — 400 с. — С. 238—243.
2. Гаврилів Б. Пам'ятники та визначні історичні місця, присвячені козацькій героїці XVI—XVIII ст. / Богдан Гаврилів // Гаврилів Б. Історія Прикарпаття у краєзнавчих дослідженнях. Вибрані статті. — Івано-Франківськ, 2013. — 400 с. — С. 243—268.
3. Гаврилів Б. Козацтво і Західна Україна: історія, культурна спадщина / Б. Гаврилів, І. Миронюк, М. Сигидин ; Наук.-освіт. центр Укр. козацтва ім. С. Височана [та ін.]. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2012. — 128 с. — С. 68—88.
4. Гаврилів Б. Українське козацтво в пам'ятниках історії: наук.-іст. дослідж. / Б. Гаврилів, І. Любінець. — Івано-Франківськ, 1993. — 82 с. — С. 3—10.

УДК 94(477.83/.86) «XIX»

Ігор РАЙКІВСЬКИЙ

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ПІДАВСТРІЙСЬКА ГАЛИЧИНА: ДО 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО ПОЕТА І НАЦІОНАЛЬНОГО ІДЕОЛОГА

У статті висвітлюється вплив творчості Т. Шевченка на формування модерної української національної самосвідомості в Галичині в 40-х рр. XIX — на початку XX ст. Особливу увагу звернуто на перше знайомство галичан із творами видатного українського письменника і національного ідеолога, зокрема діячів «Руської трійці», інтерес Т. Шевченка до Галичини, формування Шевченкового культу в краї. Окремо розглядається питання поінформованості галицьких діячів про вихід першого видання «Кобзаря» 1840 р.

Ключові слова: Тарас Шевченко, «Кобзар», літературна творчість, шанування пам'яті, пам'ятник, «Просвіта».

Постать Т. Шевченка відіграла ключову роль у розвитку українського національного руху в Галичині в другій половині XIX — на початку XX ст. Шевченковий «Кобзар» будив національні почуття і сприяв кристалізації модерної української національної самосвідомості серед місцевого галицько-руського населення. Обрана тема під кутом зору впливу творчості Т. Шевченка на український національний рух привертала увагу дослідників М. Дубини, В. Полека, П. Арсенича та деяких ін. [28; 29; 47; 9], але й досі викликає науковий і суспільно-політичний інтерес у руслі сучасних теорій нації і націоналізму.

До появи на історичній арені Т. Шевченка і Кирило-Мефодіївського товариства наукова й літературна діяльність української інтелігенції на Наддніпрянщині, як правило, поєднувалася з лояльністю до імперських структур влади. «...Любов до побуту, звичаїв... повір і пісень українського простолюду, — писав громадський діяч Ю. Охримович, — оборона самостійности української мови, права українського письменства (красного) на

самостійний розвиток та вкінці романтична туга за історичним минулим... — ось і всі складники діячів першої хвилі “національного відродження” [42, с. 9]. Показово, що Д. Бантиш-Каменський, автор першого узагальнюючого видання з історії України-«Малоросії», присвятив свою працю цареві — «всепресвѣтлѣйшему, державнѣйшему, великому государю императору Николаю Павловичу, самодержцу всероссійскому» [10, с. 19]. З іншого боку, російське самодержавство толерантно ставилося до народознавчих досліджень та нової української літератури, в яких бачило нешкідливі провінційні почуття.

У свідомості українських діячів до середини XIX ст. існувала, по суті, ієрархія кількох лояльностей або ідентичностей, тобто можливість бути водночас патріотично настроєним малоросом (українцем) і росіянином або росіянином із Малоросії, що розмовляє місцевою говіркою. До цієї категорії людей належав, зокрема, М. Гоголь [36, с. 309, 313; 15, с. 149]. У листі до О. Смирнової М. Гоголь писав у грудні 1844 р.: «...Сам не знаю, кака у меня душа, хохлацкая или русская. Знаю только то, что никак бы не дал преимущества ни малороссиянину перед русским, ни русскому пред малороссиянином. Обе природы слишком щедро одарены Богом и, как нарочно, каждая из них порознь заключает в себе то, чего нет в другой — явный знак, что они должны пополнить одна другую» [19, с. 375]. Отже, М. Гоголь на особистому прикладі намагався органічно поєднати малоруську і великоруську ідентичності.

Першою політичною організацією, що виступила проти самодержавно-кріпосницького режиму в Росії та поставила вимоги української національної державності, стало в 1846–1847 рр. таємне Кирило-Мефодіївське товариство Кирило-мефодіївці, на відміну від своїх попередників, вірили в майбутнє України (а не Малоросії як невід’ємної частини Росії), обґрунтували політико-державницьку перспективу національної ідеї. Товариство виступало за вільну, демократичну Україну у федерації слов’янських народів із центром у Києві. Водночас програмний документ товариства «Книга буття українського народу» («Закон Божий» конкретно не ставила питання про етнічні межі українського народу, історичну долю Галичини під польською владою. Виклад історичного матеріалу практично закінчується ліквідацією козацької автономії в останній третині XVIII ст. [34].

Особливу роль у національному відродженні відіграв Т. Шевченко, що вперше використав народну (етнічну) культуру при творенні «високої» національної культури. Це призвело до формування

новочасної української літературної мови, причому цією мовою ідеальна українська спільнота була протиставлена російській імперській структурі [50, с. 205, 206]. Т. Шевченко перший, на протигагу імперському міфіві Санкт-Петербурга, створив, за словами О. Забужко, новий «міф України», що започаткував «радикально нову парадигму співжиття українського індивіда з імперією. [...] Не знаючи (у кращому разі — напівзнаючи) конкретно-історичної України» середини XIX сторіччя, Т. Шевченко зумів узагальнити «предмет своїх дитинних емоційних фіксацій (як відомо, молодий Тарас з 14 років проживав за межами України. — *І. Р.*) до рангу ідеалу національного буття» [31, с. 47, 105]. Львівський дослідник Є. Нахлік зауважив, що у творчості Т. Шевченка було тяжіння до «ідеальної спільноти», поет «приймав ідею національної держави, але не абсолютизував її» [39, с. 82, 83]. В суті Шевченкової поезії лежить міфологічне мислення й особливе міфологічне сприйняття України, яка набуває рис ідеального явища. Водночас Т. Шевченко не окреслює і не визначає меж значення майбутнього, що уявляється лише як становлення, майбутнє має перемогти і виправити сучасне. Поетичним словом він поклав початок системі національних символів, навколо якої почала формуватися «модерна», або «новочасна», українська ідентичність [23, с. 12; 24, с. 169, 172, 179].

Щоправда, в «Кобзарі» не згадувалося про історичну долю і становище Галичини. Однак є підстави вважати, що для Т. Шевченка Галичина була такою самою Україною, як і «малоросійські» землі під владою Росії. «Від берегів тихого Дона до кремнистих берегів швидкоплинного Дністра, — писав він у повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали» 1856 р. (уперше ця повість була надрукована лише в 1880-х рр., повністю обидві її частини побачили світ у журналі «Киевская старина» за 1887 р. (протягом червня — вересня). — *І. Р.*), — один ґрунт землі, одна мова, один побут, одна фізіономія народу; навіть пісні одні і ті самі. Як одної матері діти» [60, с. 319]. Т. Шевченкові не стало на перешкоді, що русини Галичини були уніатами, греко-католиками, проти яких як зрадників православ’я боролися українські козаки, яких він звеличував. Для поета Україна була абсолютною цінністю, він відверто писав:

Я так її, я так люблю

Мою Україну убогу,

Що проклену святого Бога,

За неї душу погублю! [59, с. 351; 25, с. 119, 120].

Діяльність Т. Шевченка і кириломефодіївців, по суті, стала вододілом у розвитку самостійної української національної ідеї серед місцевої еліти, яка до цього часу намагалася поєднати малоросійський патріотизм і широке («общерусское») трактування своєї ідентичності. Концептуально в колах молодшої інтелігенції Наддніпрянщини із середини 1840-х рр. з'явилася «віра у взаємовиключні ідентичності», тобто неможливість примирення кількох лояльностей або ідентичностей — української (малоросійської) з російською (або польською) [26, с. 40, 41; 36, с. 313, 316]. Відомий мовознавець, діяч київської «Старої громади» К. Михальчук влучно зауважив, що в кінці XIX ст. «Гоголі й Богдани Залеські», за його словами, свого часу «воображавшіе, что можно быть въ одно и то же время истыми украинцами (малоросами, русинами. — *І. Р.*) и великороссами или поляками, въ настоящее критическое время уже невозможны». Замість них відтепер були можливі або національно свідомі українці («Шевченки, Нечуї-Левицькі, Панаси Мирні та їм подібні»), або «Добрянські, Площанські» (за прізвиськом ідеологів москвофільства в Галичині. — *І. Р.*) разом із тими, хто став на відверто проросійські позиції [38, с. 40].

Т. Шевченко виявляв інтерес до літературного руху галичан, був поінформований про виданий 1837 р. фольклорно-літературний альманах «Руської трійці» «Русалка Дністровая», що вперше ввів народну мову місцевих русинів у літературу. Поет міг знати про збірку принаймні зі статті М. Максимовича «О стихотвореніяхъ Червонорускихъ», опублікованої в другому випуску «Кіевлянина» 1841 р. Автор із прихильністю писав про перші паростки нової української літератури в Галичині. Червону, або Галицьку Русь, незважаючи на її п'ятивікову відірваність від великого руського світу, він вважав близькою для Києва: «...Та же Руская рѣчь звучить за Днѣстромъ, что и на Днѣпрѣ; на томъ же языкѣ народная пѣснь оглашаетъ Карпатскія горы и раздається по Украинскимъ степямъ и берегамъ Черноморскимъ» [37, с. 120, 121]. Серед галицьких видань М. Максимович виділив альманах «Руської трійці» — «цѣлую книжку стиховъ и прозы на языкѣ Южнорускомъ» [37, с. 142]. Завершується стаття оглядом змісту «Русалки Дністрової», за словами історика літератури В. Щурата, «оглядом, повним щирого визнання для почину молодшої “трійці”» [62, с. 136].

Напевно, Т. Шевченко читав «Русалку Дністровую» і схвально відгукнувся про неї [17, с. 69, 70], що підтверджує, зокрема, лист П. Лукашевича до І. Вагилевича від 21 вересня 1843 р. П. Лукашевич писав, що на мить отримання Вагилевичого листа разом із Т. Шевченком, який наприкінці серпня гостював у його родинному маєтку в с. Березані на Київщині, вони читали поему «Мадей», надруковану в Будині. Очевидно, мова йшла про збірку «Руської трійці». «...Дарите насъ чистою мовою Бескедскою, — стверджував П. Лукашевич, — ибо вона наша прадѣдовская». Автор просив описати «весь народъ Руській живущій въ Карпатахъ съ ихъ обычаями, преданіями и нарѣчіями», прямо заявляв про схожість народної мови по обидва боки австро-російського кордону («поднарѣчіе Волинское сходственно съ Вашимъ Галицкимъ, воно занапашено полонизмомъ...») [16, с. 310, 311]. З листа довідуємося, що П. Лукашевич запропонував Т. Шевченкові «заимствовать нѣкоторые слова и формы Ваши (галицкі. — *І. Р.*), на что онъ согласился» [16, с. 312].

Вміщена в «Русалці» народна пісня «Ой, дуброво, дубровонько», можливо, надихнула Т. Шевченка на створення поезії «Ой, дїброво, темний гаю» [52, с. 298]. Поет як основоположник нової української літератури та української літературної мови мав книжки про Галичину у власній бібліотеці, що містила такі видання: фольклорну збірку П. Лукашевича «Малороссийские и червонорусские народные думы и песни» (С-Пб., 1836), історичну працю М. Смирнова «Судьбы Червонной или Галицкой Руси» (С-Пб., 1860) (Український переклад цієї праці було надруковано в «Руській історичній бібліотеці» у Львові 1886 р. — *І. Р.*), збірник народних пісень поляка В. Залеського «Пісні польські і руські люду галицького», виданий у Львові 1833 р., тощо [28, с. 67].

У свою чергу творчість Кобзаря привернула увагу діячів «Руської трійці» вже на початку 1840-х рр. Так, М. Шашкевичеві в 1842 р. потрапив до рук виданий Є. Гребінкою роком раніше в Петербурзі літературний альманах «Ластівка» [41, с. 34]. На сторінках альманаху публікувалися разом із творами Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського, П. Куліша та ін. кілька поезій Т. Шевченка. У післямові Є. Гребінка звернувся до земляків із проханням читати книжку швидше: «Полюбите же землякы нашу Ластивочку, чытайте ии швидче, бо не-забаромъ може прылетять соловьи, тогда хто стане слухать Ластовку!» [35, с. 380]. Ознайомлюючи з цим виданням

свого далекого родича М. Козловського, М. Шашкевич писав: «Несе ся воздухами до вас, мої миленькіі, шпарка Ластівка; ой, ластівка ж то, ластівка! Такої ще ніхто зроду не бачив...» [18, с. 231, 232].

Зацікавленість вітчизняних істориків викликала питання, чи були знайомі діячі «Руської трійці» з Шевченковим «Кобзарем» видання 1840 року? На думку Омеляна Огоновського, К. Студинського та деяких інших відомих науковців, лідер «Трійці» М. Шашкевич бачив перше видання «Кобзаря» і з радістю прочитав вісім поезій, вміщених у ньому [41, с. 34; 53]. К. Студинський, приміром, стверджував, що окремі рядки Шашкевичевої поезії перегукувалися з першими творами Т. Шевченка. Він бачив схожі сюжети у вірші Т. Шевченка «До Основ'яненка» (1839 р.), вміщеному в першому виданні «Кобзаря», та поезії М. Шашкевича «Побратимові, посылаючи йому пісні українські», присвяченій послідовникові «Руської трійці» М. Устияновичу. Кобзар тужив за козацькими часами і Гетьманщиною, сподівався на те, що козацька

Слава не поляже,
Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чий ми діти.
Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України! [59, с. 55, 56]

Отже, Т. Шевченко приділяв велику увагу українській народній пісні, що має розносити славу про Україну по всьому світові. Ця теза, вважав К. Студинський, простежується у Шашкевичевій поезії «Побратимові...» (1840–1842 рр.), коли мова йде про пісню, яка

...буде лігати
І буде співати
І о руській славі
Скрізь світу казати! [58, с. 104]

У цій же поезії М. Шашкевича є слова, що перегукуються, на думку К. Студинського, зі ще одним віршем із першого видання «Кобзаря» – «Перебендя» (1839 р.). Читаємо в М. Шашкевича про те, як руська (українська) пісня «луну розпустить ген-ген долинами, І гомоном шибне ген-ген дубровами», а далі «при Чорнім морі Себе завітчає, В степах на просторі Весело заграє», занесеться у води

Дніпра і Дністра і врешті-решт «Під небо до сонця Ген-ген полетить, Під небом, край сонця Сонечком повисне» [58, с. 104].

Вислів лідера «Трійці» нагадав К. Студинському «Перебендю» (кобзаря. — І. Р.), про якого Т. Шевченко писав: «Старий заховавсь / В степу на могилі, щоб ніхто не бачив, / Щоб вітер по полю слова розмахав», а думка

край світа на хмарі гуля.
Орлом сизокрилим літає, ширяє,
Аж небо блакитне широкими б'є;
Спочине на сонці, його запитає,
Де воно ночує, як воно встає;
Послухає моря, що воно говорить,
Спита чорну гору: «Чого ти німа?»
І знову на небо... [59, с. 47].

Однак твердження К. Студинського про вплив Шевченкового «Кобзаря» з 1840 р. на творчість М. Шашкевича не достатньо переконливе.

М. Возняк на основі глибокого опрацювання першоджерел зробив протилежний висновок. У не опублікованій досі статті «Перший етап зацікавлення Шевченком у Наддністрянщині» (1940 р.) він писав: «З думкою про вплив Шевченкового “Кобзаря” з 1840 р. на поетичну творчість Маркіяна Шашкевича не можу погодитися». На його погляд, М. Шашкевич не мав у руках «Кобзаря» 1840 р., «з поезій Шевченка було йому відоме тільки те, що приніс Гребінчин альманах “Ластівка” з 1841 р.» [2, арк. 1, 2]. У «Ластівці» були надруковані поезії Т. Шевченка: «Вітре буйний, вітре буйний!», «Причинна», «На вічну пам'ять Котляревському» і перша глава з поеми «Гайдамаки» [35].

Безперечно, інформація про вихід першої Шевченкової книжки дійшла до М. Шашкевича, однак швидше за все з чужих уст. Він міг дізнатися про це з напутнього слова Є. Гребінки до уривка з «Гайдамаків», опублікованого в «Ластівці» [57, с. 111]. Є. Гребінка, зокрема, порівнював поему «Гайдамаки» за поетичною досконалістю зі смачним кавуном у Спасівку та жаркий день після обіду: «Порадував насъ торикъ Шевченко кобзаремъ, а теперъ зновъ напысавъ поему Гайдамакы. ...Гарна штука, дуже гарна... И иссы и ще хочетця — и чытаешъ и не одырвешся» [35, с. 371]. До 1843 р. (року смерті М. Шашкевича) в бібліотеці Оссолінеумі у Львові, як і в особистій бібліотеці Я. Головацького, фондами яких користувався М. Шашкевич, не було першого видання «Кобзаря» 1840 р. [32, с. 198].

Я. Головацький та І. Вагилевич, імовірно, теж не бачили тоді першого «Кобзаря». Так, у копіях Шевченкових творів Я. Головацького міститься посилання лише на «Ластівку» та друге видання збірки «Кобзар», що побачило світ у Петербурзі 1844 р. [3, арк. 1, 3 зв., 4, 8, 9 зв., 10, 11, 12, 14 зв., 15 зв.]. І. Вагилевич писав Я. Головацькому 1 липня 1843 р. про намір видати статтю «о южнорусском языке» і просив «дещо в тім допомогти», зокрема, інформувати про видання, яких «не маю (виділення наше. — *І. Р.*), наприклад, книжки: повісті Г. Квітки, стихотворення Гулака-Артемівського, Т. Шевченка “Кобзар” і “Гайдамаки”, Котляревського “Енеїда” і пр. Добре би було, аби-сь написав і оцінку кожного сочинення, а я на Тебе ся покличу» [13, с. 206]. У «Замітках о руській літературі» І. Вагилевича, опублікованих 1848 р. (статтю вперше було надруковано в редакції І. Вагилевичем газети «Дневник руський», що виходила у Львові під час революції 1848 р. (ч. 5, 6, 8). — *І. Р.*) [44, с. 148–170], що вважаються першим нарисом нової української літератури, Т. Шевченкові присвячено окремий абзац. «Т. Шевченко, знакомитий поет, — писав він, — издав свої вірші під надписом: “Чигринський Кобзар” (Петербург, 1840; втор[ое] изданіе] 1844), в котрих повно ревною чутя; межі ними відличаються “Підкова” і “Тарасова ніч”, із іншого взгляду ударяє “Катерина”. Далі говорилося, що Т. Шевченко видав поеми «Гайдамаки», «Тризна» і «Гамалія», в яких видно «великий талант драматичеський. В рукописі зостаєт превосходная его поема “Кавказ”» [44, с. 169]. Отже, І. Вагилевичу не потрапив на очі перший «Кобзар», інакше б він не називав обидва випуски «Чигринськими» (назву «Чигиринський Кобзар» дав видавець 1844 р.). Є серйозні підстави вважати, що діячі «Руської трійці» ознайомилися спочатку з другим виданням — «Чигиринським Кобзарем» 1844 р., якого Я. Головацькому надіслав О. Бодяньський [57, с. 111, 112; 40, с. 39]. У радянському шевченкознавстві вплив «Кобзаря» на розвиток нової української літератури в Галичині в 1840–50-х рр. явно перебільшувався. Так, писалося, що «з 1843 р. інтерес до Шевченкових творів зростає, і вони швидко поширюються на західноукраїнських землях. [...] Вже у 1848 р. ім'я Шевченка... стало дуже популярним, його твори здобули широке визнання (в Галичині. — *І. Р.*)» [29, с. 38, 39].

Щоправда, діячам «Трійці», насамперед І. Вагилевичу і Я. Головацькому, та їхнім сучасникам у 1840-х рр. не судилося усвідомити переломне значення творчості Т. Шевченка в розвитку

української літератури і національного руху загалом. Так, Я. Головацький у рецензії на «Ластівку», що мала бути надрукована в альманасі «Галичанка» 1843 р. (який так і не вийшов), проаналізував короткий шлях нового українського письменства, «молодої словесності сусідньої і сородної України». Серед найталановитіших, на його думку, послідовників зачинателя нової літератури «несмертельного Котляревського» він назвав Основ'яненка, Карпенка, Купрієнка, Бодяньського, Гребінку, Шевченка, Галку (М. Костомарова), Могилу, Тополю (К. Тополинського). Щодо Т. Шевченка, то було дано високу оцінку творчості автора «Кобзаря»: «В його творах “Вітре буйний”, “Причинна”, а особливо “На вічну пам'ять Котляревському” показуються особливо глибоке чувство і дар прекрасного народного вислову і буйного ізображення» [2, арк. 4, 5; 21, с. 262, 263]. Однак прізвище Т. Шевченка опинилося посередині названого списку поряд із маловідомими літераторами. Особливу увагу Я. Головацький приділив творчості Г. Квітки-Основ'яненка, за словами автора, «незрівнянний, несказаний Основ'яненко оснував чистонародну словесність, якою жоден народ похвалитися не годен» [21, с. 263]. Водночас І. Вагилевич згадав про Т. Шевченка в самому кінці статті після І. Котляревського («творитель літератури руської», чия поема «Енеїда» «буде всегда оздобою літератури»), П. Гулака-Артемівського, Г. Квітки-Основ'яненка, О. Бодяньського, А. Метлинського, М. Костомарова, Є. Гребінки та багатьох інших [44, с. 166–169].

Безперечно, тут позначився вплив непоінформованості про літературне життя на Наддніпрянщині через цензурні перешкоди. Від імені тогочасної наддніпрянської інтелігенції П. Лукашевич із жалем писав І. Вагилевичу 6 липня 1844 р.: «Наша корреспонденція съ Галицією такъ затруждена, нибы съ Китаемъ». Водночас він висловлював підтримку галичанам, що «свой родной языкъ не забываете и у лесьть латынську не л?зете» [16, с. 318]. У листі до І. Вагилевича наприкінці 1843 р. він скаржився, що й на Великій Україні читають «Шевченка Кобзаря и Гайдамаки больше въ рукописяхъ», через важкодоступність книжок на селі дослідженням історії і філології «занимається не возможно» [16, с. 312]. Загалом відомості про Т. Шевченка, як і найвидатніших наддніпрянських діячів середини ХІХ ст. — П. Куліша, М. Костомарова та деяких ін., лише зрідка з'являлися в галицькій пресі, частіше в польськомовній, а їхні твори були маловідомі в Галичині до початку 1860-х рр. [50, с. 205, 206].

Ширше знайомство галицької громадськості з творчістю Кобзаря почалося вже після його смерті в останній третині XIX — на початку XX ст. Безпосередньо поштовх до розвитку народовської, українофільської течії в Галичині дала поезія Т. Шевченка, яка на початку 1860-х рр. стала відомою в краї та викликала інтелектуальну революцію у свідомості молодого покоління. Характерно, що під час навчання у Дрогобицькій гімназії в 1850-х рр. відомий галицький діяч Т. Ревакович і його ровесники практично нічого не знали про твори Т. Шевченка і класиків наддніпрянсько-українського письменства. Десь 1862 р. він уперше побачив Шевченковий «Кобзар», «пильно і залюбки» читав поезії, більшість із них вивчив напам'ять, причому переписував твори власноруч, для галичан друкованого «Кобзаря» дістати тоді було майже неможливо [48, с. 259, 260, 261]. Найвідомішим був рукописний «Кобзар» М. Михалевича — вихованця духовної семінарії, товариша Д. Тянякевича [2, арк. 13, 14]. Про копіювання Шевченкової поезії, що набуло поширення серед галицької молоді в 1860-ті рр., пізніше згадував Олександр Барвінський: «Переписуване Шевченкових творів причинилося до того, що писці виучували (їх. — *I. P.*) напам'ять... а на громадських сходинах деклямували ми головню Шевченкові твори» [11, с. 84]. З архівних джерел відомо, що переписуванням творів Т. Шевченка і розвідок про нього займалися відомі галицькі діячі О. Барвінський [4], М. Павлик [5] та ін.

Галицьку інтелігенцію з поезією Кобзаря ознайомив у другій половині липня 1861 р. «хлопоман», студент Київського університету В. Бернатович. По дорозі до Праги він зупинився у Львові й розповідав студентській молоді про піднесення українського громадівського руху на Наддніпрянщині. У помешканні В. Шашкевича, сина Маркіяна Шашкевича, галичани із захопленням слухали про діяльність Київської громади, українських громадівців. Книжки поезій Т. Шевченка привіз до Львова купець і меценат М. Димет навесні 1862 р. [50, с. 206]. М. Павлик пізніше писав, що «в творах тих галицько-руська інтелігенція вперше побачила власний нарід, котрого природні здібності та людськість так високо підніс Шевченко», зрозуміла, до яких «високих поетичних речей спосібна хлопська русько-українська мова». В суспільній свідомості відбулася «ціла революція межі русинами, особливо молодшими» [43, с. 216, 217; 55, с. 71]. «Новий, нечуваний сьвіт отворив ся нам із “Кобзаря”, — згадував О. Терлецький. — Коли з'явив ся був 1863 чи 64 року в Станіславі

один екземпляр “Гайдамаків”... то його за пару днів майже на шматки рознесли» [54, с. 101, 102]. К. Студинський влучно зауважив, що «в домовинах людей привикли ми бачити смерть, а між тим з домовини Шевченка виростало буйне, українське життя» [6, арк. 30].

Перше друковане видання творів поета в Галичині ініціював Олександр Барвінський 1867 р. [56, с. 258]. Упорядники не мали оригіналів Шевченкових поезій для перевірки текстів, через що виникали помилки, наприклад, йому помилково приписувалося авторство вірша «Ще не вмерла Україна», якому судилося стати національним гімном. Однак, за словами О. Барвінського, незважаючи на «певні недостачі (недоліки. — *I. P.*), а іменно щодо упорядкування, провірення текстів і коректи», галичани отримали «найповніший збірник Шевченкових творів...» [11, с. 109]. У передмові до видання 1867 р. [45] наголошувалося на важливості ширшого ознайомлення галицької громадськості з геніальними творами Т. Шевченка: «...Якь мало тихъ слівъ безсмертніхъ було у насъ въ Галичині... Хинський муръ, що ділить насъ відъ братівъ закордонцівъ, обслонивъ насъ чорнимъ покровомъ, що мовъ би за морями мало знаємо про їхъ жите і діла. Книжки зъ великою бідою відъ нихъ переходять до насъ...» [45, т. II, с. 342, 343]. Шевченкові твори неодноразово перевидавалися, мали популярність серед галичан, передусім молодшого покоління [51; 46; 33].

Важливим напрямком у діяльності народовських громад була культурно-масова робота. Поступово в Галичині стало традиційним щорічне відзначення в березні пам'яті Кобзаря. Цікаво, що Т. Шевченко помилково був вказаний автором вірша «Ще не вмерла Україна» українського етнографа, фольклориста і поета П. Чубинського, надрукованого в «Меті» у грудні 1863 р. Галицький композитор і диригент М. Вербицький написав до нього музику, пісні-віршеві судилося стати національним гімном українського народу. Вперше гімн виконано 10 березня 1865 р. на шевченківському вечорі у Перемишлі, який організували народовці. Хор заспівав «Ще не вмерла Україна» в другій частині програми вечора як вірш Т. Шевченка, на який написано музику («завітний гимнъ Тараса») [14, с. 80, 81]. Вечір пам'яті поета в Перемишлі в березні 1865 р. закінчився промовою Бudevолі (Д. Тянякевича) про наддніпрянсько-галицьку єдність. Т. Шевченко «кохавъ рідню Україну... — сказав доповідач. — Кохаймо и ми, цілимъ серцемъ, ту руїну славу! [...] Не лякаймося признаватись, що ми одинъ народъ съ тою Україною!» [12, с. 87].

Шевченківські вечори, що регулярно відбувалися у Львові з 1868 р., а з другої половини 1870-х рр. також у головних містах Галичини, були для народовців засобом пропаганди національної єдності України, перетворилися на своєрідну національну традицію [49, с. 24].

Наприкінці XIX — на початку XX ст. українська громадськість краю почала увічнювати ім'я Т. Шевченка в пам'ятниках, меморіальних дошках, назвах вулиць. Перший своєрідний пам'ятний знак Т. Шевченкові було споруджено на Сокольській скелі на Гуцульщині в с. Тюдові Косівського району. Його витесали гуцульські майстри із суцільного каменя, на пам'ятнику — Шевченкові слова (з поеми «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм...»): «Схаменіться! будьте люди, Бо лихо вам буде. Розкуються незабаром Заковані люде — Настане суд...». Про час спорудження пам'ятного знака в краєзнавчій літературі немає точних відомостей, очевидно, це відбулося не пізніше середини 1890-х рр. [9, с. 61, 62; 47, с. 34, 35]. Напередодні Першої світової війни пам'ятні обеліски Т. Шевченкові за зразком Канівської могили поета було встановлено за ініціативи українських громад у ряді місцевостей Галичини: в с. Лисиничах теперішнього Пустомитівського району Львівської області (1911 р.), с. Вовчинці поблизу Станиславова (1911 р.), с. Надіїві (нині Долинського району на Прикарпатті, 1912 р.), с. Сільці (Тисменицького району, 1914 р.) та ін. Це приурочувалося до ювілейних подій — 50-ї річниці з дня смерті Кобзаря (1911 р.) та 100-річчя від дня його народження (1914 р.) [9, с. 62, 63, 64; 47, с. 36, 37].

У 1890-х рр. почали збирати коштів на будівництво пам'ятника Т. Шевченкові, до спеціального фонду надходили пожертви з різних міст і сіл краю. Так, тільки протягом 1892—1894 рр., як свідчать архівні джерела, список подарованих предметів налічував 768 позицій [7, арк. 3—14 зв.]. Однак в австрійський період пам'ятникові Кобзаря в столиці провінції м. Львові, як і в інших великих містах краю, де українські громади значно поступалися за чисельністю і впливами полякам та євреям, так і не судилося бути. Вважається, що перший скульптурний пам'ятник — погруддя Т. Шевченка на кошти місцевої української громади було урочисто встановлено і посвячено у Винниках біля Львова у вересні 1913 р. [22, с. 15, 18, 19, 23, 24]. Перший пам'ятник Т. Шевченкові в с. Лисиничах на Львівщині 1911 р. мав комбінований характер, був у формі хреста, в ніші якого містилася статуетка Ісуса Христа, а вже нижче — невелике Шевченкове погруддя [61, с. 3, 4].

У наш час налічується понад тисячу пам'ятників Кобзареві в усіх без винятку обласних центрах, багатьох містах і селах України, за кордоном. Скульптурна шевченкіана — це в основному продукт другої половини XX — початку XXI ст. Наприклад, на Прикарпатті, в сучасній Івано-Франківській області, за підрахунками краєзнавців Б. Гаврилів і М. Косила, сьогодні є близько 200 пам'ятників Т. Шевченкові, які можна поділити на кілька видів: скульптури (в повний зріст), погруддя (бюсти), пам'ятні знаки. До 200-ліття від дня народження поета відомі краєзнавці готують спеціальний довідник Шевченкових пам'ятників у нашому краї.

Водночас у ряді галицьких міст ще за австрійських часів з'явилися перші вулиці, названі іменем Т. Шевченка, що сьогодні існують чи не в кожному населеному пункті нашої держави: в Коломиї (десь у 1880-х рр.: у дослідженнях коломиезнавців називаються різні дати появи вул. Т. Шевченка в місті: 1881, 1884, 1885 рр. Принаймні 1896 р. І. Франко в одному з листів писав, що, приїхавши на віче до Коломиї, побував на вул. Т. Шевченка) [30, с. 18], Станиславові (1900 р.; перша вул. Т. Шевченка у Станиславові — це була нова вулиця на околиці тодішнього міста, що тепер носить назву російського письменника М. Лермонтова. Сучасна вулиця Т. Шевченка в Івано-Франківську колись називалася вул. Липовою) [20, с. 30] та ін. НТШ офіційно звернулося до львівського магістрату 1900 р. з ініціативою назвати площу перед будинком Товариства в місті ім'ям Т. Шевченка й надати дозвіл на встановлення там пам'ятника Кобзареві. Однак місцева влада відповіла відмовою, що викликало різку реакцію голови НТШ М. Грушевського, невдоволеного тим, що така вулиця Т. Шевченка у Львові вже кілька років існує на самій окраїні міста, в районі Погулянки [8, с. 402]. В народі цю вулицю називали Болотною, бо, за словами М. Грушевського, «мокрими часами ся “улиця” стає одним невилазним багном, котре перейти майже неможливо...» Автор риторично запитав, чи «факт названня такого смітника в столиці Галицької Русі мусить уважатися пошаною пам'яті Шевченка, чи, може, зневагою?» [27, с. 202, 203]. Отже, в жахливому стані львівської вулиці, названої іменем Т. Шевченка, М. Грушевський справедливо вважав символ тодішнього ставлення керівництва міста («ojcow miasta») до українського населення краю.

Особливу роль в утвердженні Шевченкового культу в Галичині відіграло народовське товариство «Просвіта». На заклик головного

виділу місцеві філії «Просвіти» урочисто вшановували пам'ять видатного українського поета. Наймасовіші заходи відбувалися в ювілейні роки, наприклад, 1911 р., коли галицька громадськість відзначала 50-річчя з дня смерті Т. Шевченка. Головний віділ «Просвіти» вже 29 грудня 1910 р. звернувся до місцевих філій з ухвалою, в якій було сказано про підготовку пам'ятних заходів на честь «великого генія» по всьому краю. Зокрема, передбачалося проводити урочисті збори, концерти, вистави, говорилося про те, щоб називати іменем Кобзаря українські просвітні інституції, вулиці і площі в населених пунктах, встановлювати скульптурні зображення і навіть висаджувати пам'ятні Шевченкові дерева з відповідним надписом та огорожею [1, арк. 44]. Вшанування пам'яті Т. Шевченка стало вагомим чинником утвердження українофільських настроїв у галицькому суспільстві, що в різних формах збереглися до сьогодні, деякі з них (приміром, висаджування шевченківських дерев) не прижилися.

Отже, видатний український письменник, національний ідеолог Т. Шевченко розглядав Галичину як невід'ємну частину русько-українського простору, що в XIX — на початку XX ст. перебував під владою сусідньої з Росією Австрійської (Австро-Угорської) імперії. Він проявляв інтерес до літературного руху в краї, зокрема був поінформований про вихід альманаху «Руської трійці» «Русалка Дністровая», тримав у руках і, мабуть, читав окремі книжки, які видали краяни. Однак набагато більший вплив мала сама творчість Т. Шевченка на розвиток українського національного руху в Галичині, причому вже після його смерті (до початку 1860-х рр. Шевченкові твори були відомі одиницям і не мали відчутного резонансу в громадському житті краю). Без перебільшення можна сказати, що «Кобзар» Т. Шевченка зробив інтелектуальну революцію у свідомості молодого покоління місцевої інтелігенції, будив національні почуття і сприяв активізації українського руху у формі галицького народовства. Поступово Шевченкова постать набрала рис своєрідного національного культу, що виразно проявилось на галицькому ґрунті ще під австрійською владою на зламі XIX—XX ст., знайшло відображення, зокрема, у встановленні перших пам'ятників і пам'ятних знаків, називанні вулиць тощо. Сьогодні в трьох областях історичної Галичини — Львівській, Івано-Франківській і Тернопільській налічується чи не найбільше порівняно з іншими регіонами України пам'ятників Т. Шевченкові з понад тисячі скульптурних споруд, встановлених у всьому світі.

Джерела та література

1. Державний архів Івано-Франківської обл., ф. 378 (Філія товариства «Просвіта» у м. Станиславові), оп. 1, спр. 2 Переписка з Головним відділом товариства «Просвіта» про проведення збору пожертвувань для культурно-просвітницьких цілей «Просвіти», про святкування 50-ліття з дня смерті Т. Шевченка. 1910 р., 47 арк.
2. Львівська національна наукова бібліотека України (далі — ЛННБУ) ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 29 (Возняк М.С.), од. зб. 133 Возняк М. «Перший етап зацікавлення Шевченком у Наддністрянщині». Стаття, 15 арк.
3. ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 36 (Головацький Я.), од. зб. 789 Шевченко Т. «На вічну пам'ять Котляревському», «До українського писаки», «Перебендя», з поеми «Гайдамаки» та ін. Копії Я. Головацького з кн. «Чигиринський Кобзарь і Гайдамаки. Соч. Шевченка» (С Пб., 1844) та зб. «Ластівка» (1841), 15 арк.
4. ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 11 (Барвінські), од. зб. 4205 Барвінський Олександр «Шевченкіана» — виписки з розвідок про Т. Шевченка. Б. м., б. д., 78 арк.
5. ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 160 (Павлик М.), од. зб. 39 Виписки М. Павлика поезій Т. Шевченка. Б. м., б. д., 5 арк.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі — ЦДАІЛ України), ф. 362 (Студинський К. — академік), оп. 1, спр. 74 Праця «До історії взаємин Галичини з Україною в рр. 1860—1873». Рукопис і брошури, 88 арк.
7. ЦДАІЛ України, ф. 309 (Наукове товариство ім. Шевченка, м. Львів), оп. 1, спр. 359 Список жертводавців і перелік предметів, подарованих у фонд будівництва пам'ятника Т. Шевченку в Києві. 1894—1895 рр., 28 арк.
8. Аркуша О. Місце Львова в дискусіях про національний характер Східної Галичини на зламі XIX—XX століть / Олена Аркуша // Львів: місто — суспільство — культура: Зб. наук. праць / за редакцією О. Аркуші й М. Мудрого. — Львів, 2012. — Т. 8. — Част. 1: Влада і суспільство. — [Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск]. — С. 365—410.
9. Арсенич П. Тарас Шевченко і Прикарпаття / Петро Арсенич. — Івано-Франківськ, 2001. — 200 с.
10. Бантыш-Каменский Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетьманства / Д.Н. Бантыш-Каменский. — К.: Час, 1993. — 656 с.
11. Барвінський О. Спомини з мого життя / Олександр Барвінський. — Част. I та II; упор. А. Шацька, О. Федорук; ред. Л. Винар, І. Гирич. — Нью-Йорк; К.: Смолоскуп, 2004. — 528 с.
12. Будеволя Прошальна річ, говорена на вечернияхъ въ Перемишлі въ память Тараса Шевченка // Мета. — 1865. — № 3. — 15 (27) марця. — С. 87.
13. Вагилевич І. До Я.Ф. Головацького (1843) / Іван Вагилевич // Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. Твори; упорядкув., вступна стаття та прим. М. Шалати. — К., 1982. — С. 206.

14. Вечерниці въ память Тараса. Допись зъ Перемишля // Мета. — 1865. — № 3. — 15 (27) марця. — С. 80, 81.
15. Вілсон Е. Українці: несподівана нація; пер. з англ. Н. Гончаренко та О. Гриценко / Ендрю Вілсон. — К. : Вид-во «К.І.С.», 2004. — 552 с.
16. Возняк М. У століття «Зорі» Маркіяна Шашкевича (1834–1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка / Михайло Возняк. — Львів, 1936. — Ч. II. — 324 с.
17. Возняк М. Шевченко і Галичина (Слід зацікавлення Шевченка Галичиною в 1843 р.) / Михайло Возняк // Україна. Науковий журнал українознавства. — К., 1930. — Березень — квітень. — С. 66–72.
18. Возняк М. Писання Маркіяна Шашкевича / Михайло Возняк. — Львів, 1912.
19. Гоголь Н.В. Собрание сочинений: В 7-ми т. — М. Современник, 1983. — Т. 7. Письма / под общ. ред. С.И. Машинского и М.Б. Храпченко. — 639 с.
20. Головатий М. Етюди старого Станиславова / Михайло Головатий. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. — 148 с.
21. Головацький Я. “Ластівка. Сочинения на малороссийском языке” / Яків Головацький // Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. Твори. — С. 262, 263.
22. Грабовецький В. Історія встановлення першого скульптурного пам'ятника Тарасові Шевченкові у Винниках в Україні і світі 1913 р. та вшанування Кобзаря / Володимир Грабовецький. — Івано-Франківськ, 2012. — 312 с.
23. Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо (З проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета / Григорій Грабович. — К. : Критика, 2000. — 319 с.
24. Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка; пер. з англ. С. Павличко / Григорій Грабович. — 2-ге виправлене й авторизоване видання. — К. : Критика, 1998. — 206 с.
25. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886) / Ярослав Грицак. — К. : Критика, 2006. — 632 с.
26. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Ярослав Грицак. — К. : Генеза, 1996. — 360 с.
27. Грушевський М. Улиця Шевченка у Львові / Михайло Грушевський // Грушевський М. Твори: У 50-ти т. — Т. 1. Серія “Суспільно-політичні твори (1894–1907)”. — С. 202, 203.
28. Дубина М. За правду слова Шевченка. Ідеологічна боротьба навколо спадщини Т.Г. Шевченка в Західній Україні (1842–1939) / Микола Дубина. — К., 1989. — 165 с.
29. Дубина М. Шевченко і Західна Україна / Микола Дубина. — К., 1969. — 156 с.
30. Енциклопедія Коломищини. — Зшиток 13, літера Ш / за ред. М. Савчука. — Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2003. — 112 с.

31. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / Оксана Забужко. — 3-є вид. — К. Факт, 2006. — 148 с.

32. Ільницька Л. Кирило Студинський — дослідник зв'язків “Руської трійці” з Наддніпрянщиною в XIX ст. / Луїза Ільницька // Бібліографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1909–1939): напрями діяльності та постаті. Збірник наукових праць / упорядкув. і загальна редакція текстів Л.І. Ільницької, відп. ред. М.М. Романюк. — Львів, 2010. — С. 187–206.

33. Кобзарь Т. Шевченка. Выборъ поезій для народу / накладомъ Товариства «Просвѣта». — Львовъ, 1894. — Част. перша. — 117 с.; Львовъ, 1895. — Част. друга. — 137 с.

34. Костомаров М.І. «Закон Божий» (Книга буття українського народу) / М.І. Костомаров. — К., 1991. — 40 с.

35. Ластовка. Сочинения на Малороссийскомъ языкѣ / собралъ Е. Гребенка. — С. Пб., 1841. — 384 с.

36. Магочій П.-Р. Історія України; авторизований переклад з англ. Е. Гийдела, С. Грачової / П.-Р. Магочій. — К., 2007. — 640 с.

37. Максимович М. Стихотворенія Червонорускихъ / М. Максимович // Кіевлянинъ на 1841 годъ. — 1841. — Кн. 2. — С. 199–152.

38. Михальчук К.П. Открытое письмо къ А.Н. Пыпину, по поводу его статей въ “Вестн. Евр.” о спорѣ между Южанами и Сѣверянами (Къ исторіи отношеній къ Украинству представителей прогрессивной части русскаго образованнаго общества) / К.П. Михальчук. — К., 1909. — 76 с.

39. Нахлік Є. Доля — Los — Судьба: Шевченко і польські та російські романтики. — Львів : Інститут літератури, 2003. — 568 с.

40. Нечиталюк М. Шевченко переступає Збруч / Михайло Нечиталюк // Жовтень. — Львів, 1965. — № 3. — С. 37–42.

41. Огоновський О. Маркіянъ Шашкевичъ. Про его жите и письма / Омелян Огоновський. — Львів, 1886.

42. Охримович Ю. Розвиток української національно-політичної думки (Від початку XIX століття до Михайла Драгоманова) / Юліан Охримович. — Нью-Йорк, 1965. — 120 с.

43. Павлик М. Твори / Михайло Павлик ; упоряд. В. Яременка; передм. В. Качкана; приміт. В. Качкана та В. Яременка. — К. : Дніпро, 1985. — 367 с.

44. Письменники Західної України 30–50-х років XIX ст.; упоряд., підготовка текстів І.І. Пільгука та М.Г. Чернописького. — К. : Дніпро, 1965. — 652 с.

45. Поезії Тараса Шевченка / накладомъ К. Сушкевича. — Львів, 1867. — Т. I. — 280 с.; Т. II. — 350 с.

46. Поезії Т. Шевченка / бібліотека «Зор?» . — Львовъ, 1884. — Часть перша. — 112 с.; Львовъ, 1885. — Часть друга. — 96 с.

47. Полек В. Тарас Шевченко і Прикарпаття / Володимир Полек. — Івано-Франківськ, 1991. — 40 с.

48. Ревакович Т. З початків ширення поезій Шевченка в Галичині / Титко Ревакович // Записки НТШ. — Львів, 1918. — Т. СХХVI—СХХVII. — С. 259—261.

49. Серета О.В. Формування національної ідентичності: ранні народовці у піддавстрійській Східній Галичині (1860—1873): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії зі спеціальності історія / О.В. Серета. — Будапешт, 2003. — 36 с.

50. Серета О. Національна свідомість і політична програма ранніх народовців у Східній Галичині (1861—1867) / Остап Серета // Вісник Львівського університету. Серія історична. — Львів, 1999. — Вип. 34. — С. 199—214.

51. Сонъ. Поема Т. Шевченка / видав Кс. Климковичъ. — Львів, 1865. — 20 с.

52. Стеблій Ф. Кирило-Мефодіївське братство і Галичина / Феодосій Стеблій // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2004. — Вип. 12. — С. 293—307.

53. Студинський К. Коли вперше проявився вплив «Кобзаря» Т. Шевченка, вид. в р. 1840, на руске письменство в Галичині? / Кирило Студинський // Руслан. — 1897. — Ч. 51. — 4 (16) марта. — С. 1, 2; Ч. 52. — 5 (17) марта. — С. 1, 2; Ч. 53. — 6 (18) марта. — С. 1—3.

54. Терлецький О. Галицько-руське письменство 1848—1865 рр. на тлі тогочасних суспільно-політичних змагань галицько-руської інтелігенції. Недокінчена праця / Остап Терлецький. — Львів, 1903.

55. Трусевич С. Суспільно-політичний рух у Східній Галичині в 50—70-х роках XIX ст. / Сергій Трусевич. — К. : Наукова думка, 1978. — 168 с.

56. Чорновол І. Олександр Барвінський у контексті розвитку історичної науки в Галичині / Ігор Чорновол // Wielokulturowe srodowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.; pod redakcją J. Maternickiego, L. Zaskilniaka. — Rzeszów, 2004. — Т. II. — С. 257—271.

57. Шалата М. Маркіян Шашкевич. Життя, творчість і громадсько-культурна діяльність / Михайло Шалата. — К. : Наукова думка, 1969. — 256 с.

58. Шашкевич М. Веснівка: Лірика / Маркіян Шашкевич. — Львів, 1987. — С. 104.

59. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко. — К., 1994.

60. Шевченко Т. Проголосив с удовольствием и не без морали / Тарас Шевченко // Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6-ти томах. — К. : Вид-во АН УРСР, 1963. — Т. 4. — С. 247—391.

61. Шевченко в краю Франка. Пам'ятники Кобзареві на Дрогобиччині / упор. М. Шалата. — Дрогобич : Коло, 2003. — 80 с.

62. Щурат В. Вибрані праці з історії літератури; / Василь Щурат / упоряд., вступ. стаття, примітки та коментарі С.В. Щурата. — К. : Вид-во АН УРСР, 1963. — 435 с.

УДК 821-161.2

Микола ВАСИЛЬЧУК

**«ТО НАШ ДОБУШ, НАША СЛАВА...»
Егоцентризм гуцульського світу Юрія Федьковича
(на прикладі образу Олекси Довбуша)**

У статті розглянуто особливості художнього відображення образу народного героя Олекси Довбуша у творчості Юрія Федьковича. Простежено тісний взаємозв'язок поезії, прози, драматургії цього автора з міфологією та віруваннями мешканців Карпат. Розглянуто особливості трансформації фольклорно-етнографічних матеріалів регіону у тло художнього тексту, що дає змогу торкнутися особливостей авторського світобачення Гуцульщини Юрія Федьковича.

Ключові слова: поезія, драматургія, міфологія, фольклор, етнографія, язичництво, Довбуш, Гуцульщина, Підгір'я.

Існує значний масив праць, у яких розглядається життя і літературна спадщина Юрія Федьковича (1834—1888). Серед іншого там акцентовано й на ролі Гуцульщини у творчому світі письменника [2; 5; 10; 11]. Значне місце в художньому спадку Юрія Федьковича займає тема народного героя Олекси Довбуша, яка, на наш погляд, є визначальною для правильного розуміння того, як відображав Федькович Гуцульщину загалом.

Уже на початку своєї творчості, у вірші «Сонні мари», Ю. Федькович творить романтичний образ двох могил, у головах яких стоять смереки. Це дає змогу поетові подолати простір і час, знехтувати історичними фактами, аби прилучитися до теми Довбуша: «...бувало, тямлю, тими днями, / Коли-м в неділю божу з легінями / Сюди ходили Довбушеві грати...» [6, с. 58]. Поет наголошує, що в могилі «Капітан Добуш славний спочиває, — / Підгірський мститель» [6, с. 58]. Водночас друга могила — Івана Довбуша, Олексиного брата. Поет бачить себе одним з тих, які хоч і не опишували, але «ходили Довбушеві грати». Але Ю. Федькович не знає, що могили братів Довбушів, та ще й розміщені поряд, — це явний історичний